

Politika Európskej únie vo vzťahu k ochrane vodných zdrojov - skúsenosti slovenských národných a regionálnych aktérov

Róbert Király¹

¹Inštitút politológie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove; 17. novembra 6600/1, 080 01 Prešov

Grant: GaPU 23/2022

Název grantu: Grant na podporu výskumných aktivít študentov doktorandského štúdia a mladých vedecko-pedagogických pracovníkov PU
Oborové zaměření: AD - Politologie a politické vědy

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Znečistenie vodných zdrojov je civilizačným problémom, ktorého akútnosť bude s postupujúcimi klimatickými zmenami narastať. V teoretickej časti príspevku analyzujeme, akým spôsobom EÚ a Slovensko chráni túto strategickú surovinu. Vo výskumnej časti sa zameriavame na posúdenie miery implementácie európskych opatrení v otázke ochrany vodných zdrojov zo strany národných a regionálnych aktérov, pričom identifikujeme deficity vznikajúce v rámci tohto procesu. Dáta získavame využitím výskumného nástroja – semi-štruktúrovaného dotazníka, prostredníctvom ktorého oslovujeme aktérov zodpovedných za implementáciu prijímaných rozhodnutí do praktického života.

Kľúčová slova Voda, Slovensko, životné prostredie, EÚ

ÚVOD

Dôsledky krízy životného prostredia môžeme aktuálne vidieť už v každej časti našej planéty. Klimatické zmeny, znečistenie, strata biodiverzity a v neposlednom rade kvantitatívne i kvalitatívne zhoršenie stavu našich vodných zdrojov budú mať aj v horizonte blízkej budúcnosti čoraz vážnejšie sociálne, ekonomické, zdravotné i ekologické dôsledky. Vzhľadom na aktuálnosť problematiky sme sa rozhodli v predložennom príspevku zanalyzovať právo/politiku Európskej únie a Slovenska vo vzťahu k ochrane našej životodarej tekutiny, o ktorú sa už dnes vedú rôzne diplomatické, ba aj vojenské spory.

Primárnym cieľom vedeckého príspevku je tak posúdenie miery implementácie európskych opatrení v otázke ochrany vodných zdrojov zo strany národných a regionálnych aktérov, pričom identifikuje deficity vznikajúce v rámci tohto procesu. Dáta vo výskumnej časti získavame prostredníctvom semi-štruktúrovaného dotazníka, cez ktorý oslovujeme aktérov zodpovedných za implementáciu prijímaných rozhodnutí do praktického života. Pre účely tohto príspevku oslovujeme Slovenskú agentúru životného prostredia a Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Prešove.

1 PRÁVO A POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE VO VZŤAHU K VODNÝM ZDROJOM

1.1 Právomoci Európskej únie v otázke ochrany vôd

Kríza životného prostredia postihuje aj krajiny európskeho integračného spoločenstva. Tento faktor spojený s čoraz

masívnejším dopytom zo strany občianskej spoločnosti/elektorátu riešiť najrôznejšie príčiny predmetného fenoménu spôsobili tlak aj na politických predstaviteľov, ktorí najmä v posledných rokoch musia tejto téme venovať čoraz viac pozornosti. Kombinácia neprehliadnuteľných dôsledkov krízy životného prostredia, kde patrí nepochybne znečistenie a čoraz väčší nedostatok vodných zdrojov, vyústila aj do určenia environmentálnej agendy ako jednej z priorit Európskej komisie, ktorá vzišla z volieb do Európskeho parlamentu v roku 2019. Európska politika v oblasti ochrany životného prostredia sa pritom opiera o nasledovné princípy:

1. Princíp predbežnej opatrnosti
2. Princíp znečisťovateľ platí

Okrem vyššie zmienených princípov však Európska únia funguje v súvislosti s objektom nášho výskumu aj na báze tzv. základného rámca. Ten obsahuje nasledovné nástroje:

- a) Environmentálne akčné programy
- b) Horizontálne stratégie
- c) Posudzovanie vplyvov na životné prostredie a účasť
- d) Medzinárodná kooperácia
- e) Vykonávanie, presadzovanie a monitorovanie (Kurrer, 2021).

Vyššie zmienené zásady/princípy/nástroje sa explicitne zameriavajú práve na oblasť politiky ochrany životného prostredia, a teda aj agendy ochrany vodných zdrojov. Môžeme tak vidieť celý rad mechanizmov, ktoré zodpovedajú za čo najefektívnejšiu politiku v tejto agende. Princíp fungovania EÚ je však o niečo zložitejší. Mnoho ľudí nepozná reálne kompetencie európskych inštitúcií, pričom výnimkou nie je ani oblasť „zelenej“ politiky. Z toho dôvodu sme sa preto rozhodli zahrnúť do príspevku aj základný rámec pôsobnosti/fungovania EÚ, ktorý je určený tromi zásadami. Menovite ide o:

1. Zásada prenesenia právomocí
2. Zásada proporcionality
3. Zásada subsidiarity

Vyššie uvedené zásady pritom úzko korelujú s právomocami EÚ v oblasti ochrany životného prostredia. Environmentálna politika tak patrí medzi tzv. spoločné právomoci Bruselu a členských štátov. To znamená, že v určitých oblastiach môžu právne predpisy prijímať členské štáty i EÚ ako celok. Podmienkou však je, že členské štáty tak môžu urobiť len v prípade, ak EÚ ešte právny akt nenavrhol, alebo sa rozhodla, že tak neurobí (Oblasti, 2021).

Navyše, oblasť politiky ochrany životného prostredia Lisabonská zmluva podrobnejšie upravuje nasledovným spôsobom. V článku 2 sa v bode č. 3 prvýkrát explicitne spomína životné prostredie v kontexte jeho ochrany. Signatári sa dohodli na tom, že spolu s vytváraním vnútorného trhu sa budú usilovať aj o trvalo udržateľný rozvoj Európy, ktorý bude pozostávať (okrem iného) aj z vysokej úrovne ochrany životného prostredia a zlepšenia jeho kvality (Úradný, 2007, s. 13).

V tomto odseku tak môžeme badať snahu členských štátov EÚ o hľadanie akéhosi vyváženého kompromisu medzi ekonomickými a ekologickými aspektami. Politika ochrany životného prostredia sa explicitne ďalej spomína v kapitole č. 1 s názvom „Všeobecné ustanovenia o vonkajšej činnosti Únie.“ Konkrétne v článku č. 10a písmena f) sa vyjadruje záväzok Únie prispievať k tvorbe takých medzinárodných opatrení, ktoré by svojim obsahom zachovali a zlepšovali kvalitu životného prostredia. V tejto súvislosti sa spomína aj zásada trvalo udržateľného hospodárenia so svetovými prírodnými zdrojmi, kde sa ako konečný cieľ uvádza zabezpečenie ich trvalo udržateľného rozvoja. V kontexte správy vodných zdrojov možno spomenúť aj oblasti ako klimatické zmeny, poľnohospodárstvo, rybné hospodárstvo, energetiku, ale i vnútorný trh či ochranu spotrebiteľa (Tamže, 2007, s. 26; s. 49).

Ako sme mohli vidieť, legislatívu EÚ v kontexte ochrany životného prostredia si síce musia členské štáty pretaviť do svojich národných právnych predpisov po vzore európskych smerníc, avšak spôsob ich implementácie je ponechaný na ich rozhodnutiach. Inými slovami, platí tu zásada subsidiarity, proporcionality i zásada prenesených právomocí. Výsledky môžu však byť kontraproduktívne. V pozitívnom zmysle slova členské štáty implementujú zásady a ciele európskych právnych prameňov do svojej národnej legislatívy tak, že dôjde k efektívnemu naplneniu cieľov smerníc.

V negatívnom zmysle slova však môže nastať scenár (a často aj nastáva), že členské štáty nedostatočným spôsobom implementujú európske smernice do svojej národnej legislatívy, a teda nedôjde k naplneniu ich cieľov. EÚ, nakoľko ide o spoločné právomoci a nie výlučné, pritom nemá dostatok efektívnych nástrojov na vymáhanie dostatočnej implementácie legislatívy. To v konečnom dôsledku konštatuje aj oznámenie s názvom „Dosahovanie prínosov environmentálnych politík EÚ prostredníctvom ich pravidelného preskúmania,“ ktoré predstavila Komisia Európskemu parlamentu, Rade EÚ, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru i Výboru regiónov. Medzi základné nedostatky pri implementácii environmentálnej politiky/práva EÚ do praxe patria nasledovné dôvody:

- Nedostatočná kapacita v správnych orgánoch za presadzovanie právnych predpisov
- Nedostatočná kapacita v organizáciách, ktoré sú zodpovedné za environmentálnu reguláciu
- Nedostatok dát, dôkazov a informácií
- Absencia zručností na lokálnej úrovni
- Nedostatočná úroveň sankcií pri vymáhaní práva
- Chýbajúca koordinácia na úrovni štátnej správy v kontexte zabezpečenia vertikálnej a horizontálnej konzistentnosti priorit
- Nedostatočné začlenenie agendy životného prostredia do národných politík, programov či projektov (Oznámenie, 2016).

Predmetné oznámenie Komisie môže evokovať skepticizmus. EÚ má skutočne problém s vymáhaním (nielen) environmentálneho práva medzi svojimi členskými štátmi, čo sa v konečnom dôsledku negatívne odráža na stave životného prostredia a jeho zložiek.

1.2 Vybrané európske smernice vo vzťahu k ochrane vodných zdrojov

Právne pramene EÚ, podobne ako v národných štátoch, podliehajú špecifickému mechanizmu, ktorého úlohou je nielen prijať ten-ktorý legislatívny návrh, ale dáva možnosť vyjadriť sa aj jednotlivým aktérom, ktorých sa prípadná zmena právneho stavu má týkať. Celá organizačno-štruktúrna procedúra legislatívneho postupu EÚ je aj z toho dôvodu zakotvená v „ústave EÚ“ – Lisabonskej zmluve. Dôležitou informáciou je, že do procesu prijímania legislatívneho aktu sú zapojené aj národné štáty, čo považujeme za pozitívum aj v kontexte nami analyzovanej problematiky. Je však potrebné, aby pri prijímaní právnych prameňov EÚ vychádzala aj z názorov členských krajín.¹ Z nášho pohľadu je to dôležité z toho dôvodu, že pri nedodržíaní princípov tolerancie a solidarity v súvislosti so správou vôd môže dôjsť aj k otvoreným konfliktom². Aplikácia prvkov realistickej školy medzinárodných vzťahov (teda akéhosi „vodného“ machiavellizmu) sa v kontexte správy vodných zdrojov ukazuje do značnej miery ako nežiadúci prvok. Naopak, spoločné rozhodovanie, cezhraničná kooperácia a efektívna koordinácia politicko-právnych rozhodnutí sa ukazuje ako správna cesta nielen v súvislosti s kvalitatívnym posilnením ochrany vodných zdrojov³. Presne v tomto duchu sa snaží svoju politiku realizovať aj Európska únia, ktorá sa v jasne stanovených hraniciach pôsobnosti usiluje koordinovať aj environmentálnu politiku vo všetkých členských štátoch integračného zoskupenia. Pre účely príspevku sme sa rozhodli zamerať pozornosť na tie európske smernice, ktoré de iure ovplyvňujú kvalitu vodných zdrojov. Menovite ide o:

Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2000/60/EHS, ktorá ustanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva. Tá vyzýva na úzku spoluprácu na úrovni spoločenstva, štátu i miestnej úrovni. Apeluje aj na aktivitu zo strany verejnosti (Smernica 2000/60/EHS).

Smernica Rady č. 91/676/EHS o ochrane vôd pred znečistením dusičnanmi z poľnohospodárskych zdrojov⁴, ktorá má posilniť ochranu povrchových i podzemných vôd (Smernica 91/676/EHS)⁵. Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2006/118/ES o ochrane podzemných vôd pred znečistením a zhoršením kvality. Jej hlavným cieľom je zefektívniť a zlepšiť stav a ochranu európskych podzemných vôd, ktoré sú – aj napriek šíreniu environmentálnej osvedy a mnohým politicko-právnym opatreniam – stále „terčom“ veľkého nebezpečenstva spôsobeným negatívnou ľudskou činnosťou (Smernica 2006/118/ES).

Smernica Rady 98/83/EHS o kvalite vody určenej pre ľudskú spotrebu (pitná voda), ktorej revidovanie v roku 2020 spôsobilo, že

¹ Viac na BORCHARDT, K.D., 2016

² Medzi príklady môžeme zaradiť súboje v štátoch subsaharskej Afriky, na americkom svetadieli či medzi Indiou a Bangladéšom. Tieto príklady preukazujú globálnosť problematickej správy vodných zdrojov (Welzer, 2022, s. 135-136)

³ Pri pokračujúcom trende nedostatku vodných zdrojov a ich znečisťovania pritom hrozia aj rôznorodé vnútroštátne konflikty. Americký filantrop B. Gates (2021 s. 33-34) vo svojej knihe „Ako sa vyhnúť klimatickej katastrofe“ napríklad spomína problematiku sucha ako jeden z dôvodov vypuknutia občianskej vojny v Sýrii: „Najhoršie zaznamenané sucho v Sýrii – ktoré trvalo od roka 2007 do roka 2010 – vyhnalo z vidieka do miest 1,5 milióna ľudí a prispelo k ozbrojenému konfliktu, ktorý vypukol v roku 2011.“

⁴ Podobnú problematiku reflektuje aj Rozhodnutie Komisie zo 4. mája 2007, prostredníctvom ktorého sa ustanovili ochranné opatrenia v kontexte používania prípravkov na ochranu rastlín obsahujúcich látku tolylfluamid. Ide o chemickú látku, ktorá sa časom premieňa na nitrosamin (NDMA), ktorý má potenciálne karcinogénne účinky. EÚ tak nebojuje „len“ proti dusičnanom a dusitanom, ale aj proti ďalším chemickým látkam. Dáta z najnovších výskumov pritom nemusia do budúcnosti vylúčiť aj zákaz/obmedzenie ďalších prípravkov z priemyselnej a poľnohospodárskej činnosti, ktoré sú škodlivé voči životnému prostrediu i zdraviu človeka (Rozhodnutie, 2007).

⁵ Vážnosť problematiky s dusičnanmi ilustruje aj skutočnosť, že Slovensko upraví zoznam oblastí, ktoré sú týmito látkami nadmieru zasiahnuté. Zlou správou je, že počet takýchto lokalít sa od roku 2017 zvýšil z 1344 miest na 1395 (SR, 2021).

podľa WHO má EÚ najprísnejšiu legislatívu v kontexte kvality pitnej vody (Smernica 98/83/EHS).

Smernica Rady 2013/51/Euratom, ktorou sa ustanovujú požiadavky na ochranu zdravia obyvateľstva vzhľadom na rádioaktívne látky obsiahnuté vo vode určenej na ľudskú spotrebu (Smernica 2013/51/Euratom).

Z uvedeného vyplýva, že EÚ podľa nášho názoru dostatočným spôsobom pokrýva problematiku ochrany vodných zdrojov. Uvedené smernice dostatočným spôsobom reagujú aj na aktuálne hrozby v predmetnej agende, pričom toto naše konštatovanie je podmienené aj revidovanou smernicou o vode určenej na ľudskú spotrebu, ktorá dokonca prekračuje štandardy stanovené WHO⁶. De iure ale smernice nedisponujú takou právnou silou, ako napríklad nariadenia. Je preto dôležité, akým spôsobom ich štáty EÚ implementujú do svojho legislatívneho poriadku.

2 VYBRANÁ SLOVENSKÁ LEGISLATÍVA VO VZŤAHU K OCHRANE VODNÝCH ZDROJOV

V nasledujúcej časti príspevku sa zameriame na to, akým spôsobom je ochrana vodných zdrojov zakotvená v ústavno-legislatívnom rámci našej krajiny. Prijaté európske právne predpisy opísané v kapitole 1 totiž možno považovať iba za akýsi základný rámec, na základe ktorého majú členské krajiny nášho integračného zoskupenia zosúladiť svoju národnú legislatívu. Platí to samozrejme v prípade agendy ochrany životného prostredia, ktorá patrí medzi tzv. spoločné právomoci, a teda Brusel nedisponuje výsostným právom meniť právo a politiku ochrany vodných zdrojov v rámci členských štátov Európskej únie.

Slovenská republika od svojho vzniku pristúpila na mnohé environmentálne dokumenty, ktorých efektívna implementácia do praktického života bezpochyby zlepšuje stav životného prostredia. V kontexte zákonov SR môžeme upriamiť pozornosť na nasledovné: Ústava SR – prvý, druhý a šiesty oddiel (Ústava SR).

Zákon č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Legislatíva upravuje práva a povinnosti tých aktérov, ktorí by mohli byť za poškodenie životného prostredia a jeho súčastí zodpovední (Zákon č. 359/2007 Z.z.)

Zákon č. 39/2013 Z.z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Z nášho pohľadu je mimoriadne dôležité ustanovenie predmetného paragrafu písmeno e), kde sa upriamuje pozornosť na posudzovanie návrhov na vydanie integrovaného povolenia v súvislosti s ochranou zdravia ľudí pri využívaní vodných zdrojov na zásobovanie pitnou vodou (Zákon č. 39/2013 Z.z.)

Zákon č. 355/2007 Z.z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V rámci piatej časti zákona môžeme vidieť celý rad ustanovení o ochrane a kontrole kvality pitnej vody, ako aj práva/povinnosti dodávateľov pitnej vody (Zákon č. 355/2007 Z.z.)

Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny. Legislatíva upravuje práva a povinnosti aktérov v jednotlivých stupňoch

ochrany prírody, venuje sa sankciám i právam/povinnostiam samospráv pri ochrane prírody/krajiny. Ide tak o komplexnú legislatívu, ktorej primárnou úlohou je zabezpečiť ochranu našej prírody vrátane jej zložiek (Zákon č. 543/2002 Z.z.).

Zákon č. 205/2004 Z.z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Ide o legislatívu, ktorá opätovne prepája verejný záujem s ochranou životného prostredia, tentokrát však prostredníctvom povinnosti poskytnutia ucelených a pravdivých informácií o stave životného prostredia a jeho zložiek. Tento zákon je navyše v súlade s Aarhuským dohovorom, čím sa Slovensko zaradilo medzi ďalšie štáty sveta, ktoré svojim občanom poskytujú tento typ informácií. Z nášho pohľadu ide o mimoriadne dôležitú skutočnosť, nakoľko v mnohých prípadoch práve verejnosť či mimovládne organizácie zohrávajú kľúčovú úlohu pri kontrole prijímaných opatrení, ktoré môžu negatívne ovplyvniť prírodu a jej súčasti (Zákon č. 205/2004 Z.z.).

Zákon č. 375/2021 Z.z. ktorým sa mení zákon č. 442/2002 Z.z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov. Vzhľadom na problematiku znečisťovania tak povrchových, ako aj podzemných vôd je tento zákon o to viac dôležitejší⁷. Ako uvádza Asociácia vodárenských spoločností, zásobovanie obyvateľov našej krajiny pitnou vodou je z 80 % zabezpečené zo zdrojov podzemných vôd. Tie sú však neustále ohrozené nadmerným využívaním dusíkatých hnojív a pesticídov, skládkami odpadov, priemyselným znečistením či neriadenu výstavbou na miestach, kde sa vyskytujú ochranné pásma vodných zdrojov (Asociácia 2022; Zákon č. 375/2021 Z.z.).

Zákon č. 442/2002 Z.z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001⁸ Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach. V rámci neho sú ustanovené nielen technické požiadavky súvisiace s predmetnou legislatívou, ale vymedzujú sa aj práva/povinnosti vlastníkov verejných vodovodov či kanalizácií. Z hľadiska kvality vody a zabezpečenia zdravia obyvateľstva, je tento zákon mimoriadne dôležitý, nakoľko verejné vodovody slúžia na hromadné zásobovanie odberateľov pitnou vodou (Zákon č. 442/2002 Z.z.).

Zákon č. 364/2004 Z.z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon). Jeho cieľom je zabezpečiť komplexnú ochranu vodných zdrojov, pričom ustanovuje práva/povinnosti tých aktérov, ktorí môžu svojim konaním kvalitu slovenských vôd ohroziť (Zákon č. 364/2004 Z.z.).

Slovensko tak disponuje mnohými právnymi prameňmi, ktoré posilňujú ochranu vodných zdrojov. Prijaté zákony riešia celý rad dôležitých problémov, na ktoré dlhodobo upozorňuje aj Európska únia. Znižovanie kvality povrchových i podzemných vôd, ako aj problematika ich kvantitatívneho poklesu, je však stále aktuálna, pričom fenomén klimatických zmien situáciu v mnohých prípadoch len zhoršuje. Legislatíva je však len jednou súčasťou ochrany vodných zdrojov. Rovnako dôležitá je totiž aj jej implementácia a systém kontroly.

⁶Napríklad obsahuje ustanovenia na kontrolu aj zdrojov pitnej vody vrátane distribučných systémov s cieľom minimalizovať riziko škodlivého vplyvu znečistenia na ľudské zdravie. Predmetná smernica takisto rieši problematiku s novými znečisťujúcimi látkami (mikroplasty, endokrinné disruptory) a novými druhmi chemikálií. Významnou súčasťou legislatívy je povinnosť zlepšiť alebo zachovať prístup k bezpečnej pitnej vode pre všetkých, a najmä na zraniteľné a marginalizované skupiny (Komisia 2020).

⁷Záležitosť prevažne technického charakteru upravuje aj zákon č. 230/2005 Z.z. Viac na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/230/20100601>

⁸V roku 2021 došlo k novelizácii predmetného zákona. Ústavný súd SR však na popud prezidentky SR Z. Čaputovej dňa 13.12.2022 rozhodol, že časť novelizácie zákona je v rozpore s Ústavou SR. Za problematické sa menovite uvádzajú ustanovenia, prostredníctvom ktorých musia vlastníci verejného vodovodu na vlastné náklady zabezpečovať údržbu vodovodných pripojok, ktoré sa na vodovod napájajú (Tlačová, 2022).

3 PRÁVO A POLITIKA EURÓPSKEJ ÚNIE A SLOVENSKA VO VZŤAHU K OCHRANE VODNÝCH ZDROJOV

3.1 Skúsenosti národných a regionálnych aktérov

V poslednej časti príspevku predstavujeme spracované dáta, ktoré vyplývajú z vykonaných semi-štruktúrovaných dotazníkov s predstaviteľmi Slovenskej agentúry životného prostredia a Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v meste Prešov. Zber dát prebiehal prostredníctvom online formy (e-mailovej komunikácie). Aktéri vodnej politiky odpovedali na celkovo 5 otázok z oblasti vodnej politiky/vodného práva.

Prvým analyzovaným aktérom je Slovenská agentúra životného prostredia. Zber dát prebiehal v dňoch 16.10.2022-27.10.2022.⁹ Závery z tohto semi-štruktúrovaného dotazníka možno zhrnúť do nasledovných bodov:

1. Kvalita pitnej vody je na Slovensku už dlhodobo na dostatočne vysokej úrovni
2. Špecifickým problémom Slovenska sú domové studne, kde až 80 % vodných zdrojov pre individuálne zásobovanie nevyhovuje hygienickým požiadavkám. To je spôsobené napr. zlým technickým stavom vôd, nedostatočnou hĺbkou studní či nevyhovujúcou likvidáciou splaškových vôd v okolí
3. Problémom sú časté porušovania aktuálne platnej legislatívy. Menovite sa uvádza nedodržovanie zákona v chránených vodohospodárskych oblastiach, čo je spôsobené napr. výstavbou domov, ťažbou štrku či výrubom stromov. Ide pritom o miesta, kde by mali byť takéto aktivity nepovolené
4. Legislatíva by sa mala zameriavať aj na sledovanie emergentných látok v pitnej vode a adaptačných opatrení v súvislosti s klimatickou zmenou. V súvislosti s regionálnymi špecifikami, východné Slovensko očakáva opatrenia na posilnenie ochrany (najmä) povrchových vodárenských zdrojov, čo je obsiahnuté v tzv. Pláne rozvoja verejných vodovodov pre územie SR
5. Medzi odporúčania v súvislosti s posilnením ochrany vôd na Slovensku sa uvádza zamedzovanie znečistenia povrchových i podzemných vôd, obmedzovanie aplikácie priemyselných hnojív a látok na ochranu rastlín do pôdy, riešenie problematiky mikroplastov a rezíduí z liečiv, zavedenie monitoringu emergentných látok vo vodárenských zdrojoch a obmedzenie straty vody vo vodárenskej sieti

Druhým analyzovaným aktérom je Regionálny úrad verejného zdravotníctva v meste Prešov, v ktorého mene odpovedala T. Mišíkovi (vedúca Oddelenia hygieny životného prostredia a zdravia). Zber dát prebiehal v dňoch 19.10.2022-8.11.2022. Závery z tohto semi-štruktúrovaného dotazníka možno zhrnúť do nasledovných bodov:

1. Kvalita vody v spádovom území RÚVZ v Prešove je na vyhovujúcej úrovni. Neeviduje sa žiadna výnimka na používanie vody, ktorá by bola v zlom hygienickom stave.
2. Čoraz viac obyvateľov sa odvádza od verejných vodovodov a napája sa na vlastný zdroj pitnej vody – studňu. Dôvodom je nižšia cena a nedôvera v bezpečnosť chlór. Hygienu vody tak zabezpečujú laickým spôsobom. To vedie k zvýšeniu zdravotného rizika. Veľký problém môže nastať pri tzv. regulovanom odbere, kedy sa môže kontaminovať aj voda z verejných vodovodov.

3. Legislatívu RÚVZ hodnotí ako dostačujúcu, avšak problém vidí v jej uplatňovaní.
4. Na negatívnej kvalite surovej vody sa v nemalej miere podieľa poľnohospodárstvo či lesohospodárska činnosť. Zvyšuje sa aj bakteriálna kontaminácia. Poukazuje na to, že chlór nedokáže zlikvidovať vírusy vo vode, čo predstavuje potenciálne nebezpečenstvo
5. Odporúča dobudovať Vodnú nádrž Tichý potok, čo by zastabilizovalo kvalitu odobratej vody z Torusy¹⁰.

ZÁVER

Kríza vodných zdrojov už niekoľko rokov nie je problémom krajín na juhu od rovníka. Narušenie hydrologického cyklu v spojení so znečistením poškodzuje naše vzácne rezervoáre pitnej vody. Tohtoročné (2022) leto nám aj na Slovensku ukázalo, že len dočasný nedostatok pitnej vody spôsobí veľké problémy. Preto je potrebné vodu efektívnejšie chrániť, inak nás čaká neistá budúcnosť. Hlavným cieľom vedeckého príspevku bolo posúdenie miery implementácie európskych opatrení v otázke ochrany vodných zdrojov zo strany národných a regionálnych aktérov, pričom sme identifikovali deficitu vznikajúce v rámci tohto procesu. Dáta vo výskumnej časti sme získali prostredníctvom semi-štruktúrovaného dotazníka, cez ktorý sme oslovili vybraných aktérov zodpovedných za implementáciu prijímaných rozhodnutí do praktického života. Pre účely tohto príspevku sme oslovili Slovenskú agentúru životného prostredia a Regionálny úrad verejného zdravotníctva v Prešove. Závery z výskumu sú nasledovné:

1. Oboja aktéri sa zhodli na tom, že kvalitatívny stav vodných zdrojov je na Slovensku dostatočný. Čelí však rôznorodým problémom, ktoré pri dlhodobom neriešení môžu status quo v budúcnosti zmeniť.
2. Oboja aktéri sa zhodli na tom, že veľkým problémom sú individuálne zásobovania pitnou vodou, a to prostredníctvom studní. Pri ich neodbornej inštalácii a hygiene môže dôjsť ku kontaminácii aj verejných vodovodov, čo by znamenalo ohrozenie zdravia tisícov odberateľov
3. Oboja aktéri sa zhodli, že jedným z najväčších problémov nie je obsahová stránka aktuálne platnej legislatívy (či už európskej alebo národnej), ale jej časté porušovanie. Tým sa v podstate potvrdili aj nedostatky identifikované zo strany EK o ktorých sme sa zmienili v podkapitole 1.1. , či námietky zo strany Asociácie vodárenských spoločností SR v kapitole 2.
4. Oboja aktéri sa zhodli, že jedným z veľkých problémov je znečistenie z poľnohospodárskej činnosti, ktoré poškodzuje nielen povrchové, ale i podzemné vody

Z hľadiska vyššie uvedených záverov, by sme odporúčali zlepšenie kontrolno-sankčných mechanizmov, ktoré sú pri práve/politike nielen vôd, ale aj ochrany životného prostredia nedostatočné už na európskej úrovni. Časť problému na národnej/regionálnej úrovni by sa mohla vyriešiť napríklad finančným a personálnym posilnením inštitúcií, ktoré na stav pitnej vody dohliadajú. Týmto spôsobom by sa mohla podľa nášho názoru zlepšiť aj prevencia, ktorá je najmä v kontexte potenciálnej kontaminácie vodného zdroja mimoriadne dôležitá. Pri nedostatočnom vymáhaní dodržiavania platnej legislatívy nebude možné dôjsť k efektívnej implementácii právneho predpisu. To bude v konečnom dôsledku viesť nielen k ekologickým, ale aj zdravotným a celospoločenským problémom. Takisto v rámci odporúčaní je potrebné sprísniť legislatívu a kontrolno-sankčné mechanizmy vo veci individuálneho odberu vody (studne), ktoré sa ukazujú ako veľký problém aj v rámci

⁹ Výskumné otázky pre vybraných slovenských aktérov vodnej politiky sú dostupné na: https://docs.google.com/document/d/1E25_yS4iZq9rY6Eiyq6cFbaxR6l51vpTo17rL2pk58g/edit?usp=sharing

¹⁰ Na toto odporúčanie respondentka apelovala ešte v roku 2005. Aj napriek tomu ale nedošlo k náprave rizikového stavu (Mišíková, 2005, s. 64-66)

Prešova. Pri tejto problematike sa ukazuje aj nedôvera ľudí v oficiálne inštitúcie. Obavy z chlóru ako dezinfekčného prostriedku sú neopodstatnené, pričom rizikom sú práve neodborné hygienické prostriedky, ktorými ľudia „dezinfikujú“ svoje studne. V neposlednom rade je potrebné zlepšiť kontrolno-sankčné mechanizmy vo veci používania chemikálií v rámci poľnohospodárskej činnosti. Za účelom zefektívnenia ochrany vôd by podľa našej mienky prospelo aj šírenie environmentálnej osvetly

Zdroje

1. BORCHARDT, Klaus-Dieter. Abeceda práva Únie. Luxemburg: Útvar pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2016. ISBN 978-92-79-63681-3
2. EURÓPSKA ÚNIA. Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Dosahovanie prínosov environmentálnych politík EÚ prostredníctvom ich pravidelného preskúmania zo dňa 27. mája 2016. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=COM:2016:316:FIN>
3. EURÓPSKA ÚNIA. Rozhodnutie Komisie zo 4. mája 2007, ktorým sa ustanovujú ochranné opatrenia v súvislosti s použitiami prípravkov na ochranu rastlín obsahujúcich tofylfluamid, ktoré vedú ku kontaminácii pitnej vody. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32007D0322&qid=1627120814424>
4. EURÓPSKA ÚNIA. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/60/EHS, ktorá ustanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločnosti v oblasti vodného hospodárstva zo dňa 23. októbra 2000. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:02000L0060-20011216&from=ET>
5. EURÓPSKA ÚNIA. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/118/ES o ochrane podzemných vôd pred znečistením a zhoršením kvality z 12. decembra 2006. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0118&from=LT>
6. EURÓPSKA ÚNIA. Smernica Rady 91/676/EHS o ochrane vôd pred znečistením dusičnanmi z poľnohospodárskych zdrojov zo dňa 12. decembra 1991. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:31991L0676>
7. EURÓPSKA ÚNIA. Smernica Rady 98/83/ES z 3. novembra 1998 o kvalite vody určenej na ľudskú spotrebu. Pitná voda – základné kvalitatívne normy (do roku 2023) zo dňa 12. februára 2021. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/LSU/?uri=celex:31998L0083#:~:text=AK%C3%9D%20JE%20CIE%C4%BD%20TEJTO%20SMERNICE,zabezpe%C4%8Den%C3%ADm%20jej%20nez%C3%A1vadností%20a%20C4%8Distoty>
8. EURÓPSKA ÚNIA. Smernica Rady 2013/51/EURATOM, ktorou sa stanovujú požiadavky na ochranu zdravia obyvateľstva vzhľadom na rádioaktívne látky obsiahnuté vo vode určenej na ľudskú spotrebu zo dňa 22. októbra 2013. Dostupné z: http://publications.europa.eu/resource/cellar/0853a633-478c-11e3-ae03-01aa75ed71a1.0021.01/DOC_1
9. GATES, Bill. Ako sa vyhnúť klimatickej katastrofe. Bratislava: IKAR a.s., 2021. ISBN 978-80-551-7819-6
10. Komisia víta konečnú dohodu o kvalite vody a dostupnosti pitnej vody [online]. 2020. [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: <https://edpresov.sk/index.php/uvod/aktuality/item/257-komisia-vita-konecnu-dohodu-o-kvalite-vody-a-dostupnosti-pitnej-vody>
11. KURRER, Christian. Politika v oblasti životného prostredia: všeobecné zásady a základný rámec [online]. 2021 [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/71/politika-v-oblasti-zivotneho-prostredia-vseobecne-zasady-a-zakladny-ramec>
12. MIŠČÍKOVÁ, Tatiana. Is construction of the Tichý potok water supply reservoir necessary? In: DUDINSKÝ, V., I. URBAN, eds. Environmental Management – Water Quality in the Prešov Self-Governing Region from the Perspective of its Effect on Public Health. A Collection of Presentations from the International Colloquium Organised under the Auspices of MUDr. Irena Belohorská, Member of the European Parliament. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2005, s. 64-66. ISBN 80-8068-435-9
13. Oblasti činnosti EÚ [online]. 2021 [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_sk
14. SLOVENSKO. Ústava SR z 1. septembra 1992. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>
15. SLOVENSKO. Zákon č. 442/2002 Z.z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach z 13. mája 2004. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/364/v>
16. SLOVENSKO. Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny z 25. júna 2002. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-543>
17. SLOVENSKO. Zákon č. 205/2004 Z.z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 12. marca 2004. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-205>
18. SLOVENSKO. Zákon č. 359/2007 Z.z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 21. júna 2007. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2007-359>
19. SLOVENSKO. Zákon č. 39/2013 Z.z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 31. januára 2013. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2013-39>
20. SLOVENSKO. Zákon č. 375/2021 Z.z. ktorým sa mení zákon č. 442/2002 Z.z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov z 28. septembra 2021. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2021/375/>
21. SR by mala upraviť zoznam zraniteľných oblastí ohrozených dusičnanmi [online]. 2021. [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/sr-by-mala-upravit-zoznam-zranitelnych/593900-clanok.html>
22. Tlačová správa č. 75/2022 z 13. decembra 2022. Neverejný zasadnutie pléna Ústavného súdu SR [online]. 2022. [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/165401480/TS_75_2022/586b82ab-b980-40b2-b510-6059b328d77b
23. Úradný vestník Európskej únie [online]. 2007 [cit. 2022-12-31]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=SK>
24. WELZER, Harald. Klimatické vojny. Pre čo sa budeme zabíjať v 21. storočí. Bratislava; Premedia, 2022. ISBN 978-80-8242-057-2